

ANDRZEJ GRZYB, TOMASZ PILAWKA

ROZSZERZENIE UNII EUROPEJSKIEJ O KRAJE PARTNERSTWA WSCHODNIEGO I JEGO POTENCJALNY WPŁYW NA WSPÓLNĄ POLITYKĘ ROLNĄ

Streszczenie: Nowe warunki dla funkcjonowania Wspólnej Polityki Rolnej (WPR), wynikające z nowego budżetu na lata 2014–2020 oraz perspektywy rozszerzania Unii Europejskiej (UE) o nowe rynki rolne, są wyzwaniem w zakresie sprawnego zarządzania tym sektorem gospodarki regionu. Znajomość potencjalnych czynników wpływających na zmiany przyczynić się może do efektywniejszego prognozowania kierunków rozwoju WPR, a co za tym idzie skuteczniejszego osiągnięcia jej celów. Celem pracy jest zidentyfikowanie rynków rolnych tych państw Partnerstwa Wschodniego, które w największym stopniu wpłynąć mogą na zmiany we WPR. Wstępne wyniki badań wskazują, że największym wyzwaniem stojącym przed WPR będzie Umowa o Stowarzyszeniu oraz utworzeniu strefy wolnego handlu z Ukrainą z racji ich potencjału produkcyjnego a także kwestia stosowania jednolitych standardów i norm stosowanych przez rolników w procesie produkcji. Przy jednolitych wymogach produkcyjnych dla wszystkich krajów, rynki rolne większości z nich nie powinny znacząco wpłynąć na obecny kształt sektora rolnego UE. Należy również zaznaczyć, że również Gruzja i Mołdawia zakończyły negocjacje umów o stowarzyszeniu oraz strefie wolnego handlu DCFTA.

Słowa kluczowe: wspólna polityka rolna, rozszerzenie UE.

1. WSTĘP

Wspólna Polityka Rolna (WPR) jest unijnym mechanizmem wsparcia rolnictwa, pierwszą spośród wspólnych polityk. Z punktu widzenia zakresu suwerenności państw członkowskich przekazanej na poziom Wspólnoty, zaangażowania instrumentów interwencyjnych i udziału w budżecie Unii Europejskiej jest ona polityką najważniejszą. WPR została ustanowiona w art. 32–38 Traktatu Rzymskiego z 25 marca 1957 roku o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (od Traktatu z Maastricht w 1992 roku nazywanej Wspólnotą Europejską). Traktat szczegółowo określał zakres, cele i zasady WPR oraz zakres działania Wspólnoty w jej ramach. Do jej celów zalicza się: zwiększenie produktywności rolnictwa,

zapewnienie odpowiedniego poziomu życia ludności rolniczej, stabilizacja rynku, zapewnienie ciągłości zaopatrzenia w produkty rolne oraz zapewnienie konsumentom godziwych cen przy kupnie produktów rolnych. Wspomniane cele są uzupełniane zadaniami z zakresu polityki ochrony środowiska, która jest częścią składową wszystkich polityk wspólnotowych¹.

Tak europejskie jak i polskie rolnictwo stoi dziś przed szeregiem wyzwań. Dotyczy to zarówno czynników wewnętrznych, jak np. reforma WPR i ustanowienie nowych ram finansowych na lata 2014–2020, jak i zewnętrznych. Wyzwania zewnętrzne dotyczą np. liberalizacji handlu produktami rolno-spożywczymi czy też dalszego rozszerzenia UE. Proces rozszerzania Wspólnoty obejmuje wiele krajów, aczkolwiek w niniejszym opracowaniu uwagę poświęcono krajom Partnerstwa Wschodniego: Armenii, Ukrainie, Białorusi, Azerbejdżanowi, Gruzji i Mołdawii².

Partnerstwo wschodnie zainaugurowano 7 maja 2009 roku w Pradze. Powstało jako komponent funkcjonującej od 2004 roku Europejskiej Polityki Sąsiedztwa (EPS), którego celem było wzmacnianie politycznych i gospodarczych relacji pomiędzy Unią Europejską, a krajami Europy Wschodniej. W dłuższej perspektywie ma za zadanie stworzenie stabilnych i dobrze rządzonych państw na wschodzie Wspólnoty, w oparciu o przyjęcie przez te kraje standardów demokratycznego państwa prawa i gospodarki wolnorynkowej. W zamian Unia oferuje korzyści w postaci finansowego wsparcia reform, ułatwień wizowych czy też utworzenia strefy wolnego handlu³. Partnerstwo wschodnie przewiduje pięć podstawowych dziedzin współpracy. Są to tzw. dziedziny flagowe:

- zintegrowany program zarządzania granicami,
- wsparcie dla małych i średnich przedsiębiorstw,
- regionalne rynki energii elektrycznej, odnawialnych źródeł energii oraz wydajności energetycznej,
- „południowy korytarz energetyczny”,
- system zwalczania katastrof naturalnych i spowodowanych przez człowieka⁴.

Proces partnerstwa wschodniego jest z natury rzeczy otwarty. Zależy on zarówno od czynników gospodarczych jak i politycznych oraz wymaga dużego zaangażowania zainteresowanych stron. Dlatego też bardzo ważne jest wsparcie procesów stowarzyszenia czy też akcesji, zarówno poparciem społecznym jak i politycznym. Wpływ rynków rolnych oraz potencjałów rolnictwa zostanie omówiony w dalszych podrozdziałach, łącznie z przeanalizowaniem sytuacji społeczno-gospodarczej poszczególnych krajów partnerstwa.

¹ W. Bokajło, K. Dziubko, *UE- Leksykon Integracji*, Wyd. Europa, Warszawa 2005, s. 56

² Sz. Ananicz, *Biuro Analiz Sejmowych, Zagadnienia społeczno-gospodarcze*, „Partnerstwo wschodnie” 2009, nr 17(64).

³ Komisja Europejska, *Wider Europe – Neighbours: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*, “COM” 2003, no 104, final; *A secure Europe in a better world – European security strategy*, Bruksela 12 grudnia 2003 r.

⁴ Rada UE, *Wspólna deklaracja przyjęta podczas szczytu Partnerstwa Wschodniego w Pradze*, 7 maja 2009 r.

2. CEL I METODOLOGIA BADAŃ

Celem niniejszej pracy jest zidentyfikowanie wyzwań zewnętrznych stojących przed WPR, wynikających procesu Partnerstwa Wschodniego i wynegocjowanych umów o stowarzyszeniu których integralną częścią są umowy o utworzeniu Strefy Wolnego Handlu (DCFTA). Dotychczas paraflowano Umowę o Stowarzyszeniu i Strefie Wolnego Handlu UE – Ukraina, która powinna być podpisana na Szczycie Partnerstwa Wschodniego w Wilnie w listopadzie 2013 r. Również zakończono negocjacje podobnych umów z Mołdową i Gruzją, które będą paraflowane na Szczycie Partnerstwa Wschodniego w Wilnie. Niewykluczone jest również paraflowanie umowy z Armenią choć proces negocjacji jest jeszcze w toku. Istotnym postanowieniem umów DCFTA jest dostęp produktów rolnych z krajów stowarzyszonych do unijnych rynków rolnych. Kluczowym jest przy tym określenie, które kraje w największym stopniu wpłynąć mogą na sytuację stabilności rynku europejskiego. W badaniach przeanalizowano informacje dotyczące sytuacji politycznej krajów partnerstwa, jako podstawy do określenia stopnia zaawansowania kraju do procesu stowarzyszenia. Dane opisujące sytuację gospodarczą krajów, ich potencjał terytorialny, ludnościowy i produkcyjny w zakresie produkcji rolnej posłużył do wyciągnięcia wniosków na temat możliwego wpływu na destabilizację unijnego rynku rolnego.

3. UWARUNKOWANIA POSZCZEGÓLNYCH RYNKÓW ROLNYCH

3.1. UKRAINA

W 1998 roku Ukraina podpisała umowę o partnerstwie i współpracy (PCA). W marcu 2007 roku rozpoczęto negocjacje w sprawie umowy o stowarzyszeniu pomiędzy Unią Europejską a Ukrainą. Dwa lata później Rada Europejska przyjęła agendę, która miała na celu przygotowanie oraz ułatwienie Ukrainie przyjęcie nowej umowy⁵. Ukraina jest pierwszym krajem zaliczanym do nowej generacji układów o stowarzyszeniu z krajami Partnerstwa Wschodniego. Podstawowym elementem wyżej wymienionego układu jest pogłębienie negocjacji w strefie wolnego handlu (DCEFTA). 30 marca i 18 lipca 2013 (umowa paraflowania w dwóch etapach) negocjatorzy z Unii Europejskiej oraz Ukrainy podpisali porozumienie o układzie i stowarzyszeniu, który także obejmował ww. strefę wolnego handlu jako integralną jego część⁶. Wynegocjowana umowa pomiędzy Unią i Ukrainą jest znacznie szersza niż typowe porozumienie o wolnym handlu. Dotyczy ona

⁵ Komisja Europejska, *UE-Ukraine Association Agendato prepare and facilitate the implementation of the Association Agreement*; European Commission – External Relations 2009.

⁶ Komisja Europejska, *Joint Staff working document Estern Partnership Roadmap 2012–2013: The multilateral dimension; Joint Communications to the European Parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions*, 2012.

zniesienia barier taryfowych i pozataryfowych, oraz nakłada na Kijów przyjęcie rozwiązań prawnych i standardów UE w tym obszarze. Porozumienie o DCFTA opiera się na dwóch kwestiach. Po pierwsze zakłada liberalizację handlu poprzez zniesienie taryf celnych, kwot importowych oraz barier prawnych, technicznych i proceduralnych w wymianie handlowej. Po drugie natomiast Ukraina zobowiązuje się do przyjęcia unijnego prawa, norm i standardów w obszarze handlu. Priorytetami UE w negocjacjach strefy wolnego handlu z Ukrainą były przede wszystkim: ściślejsza integracja Ukrainy z rynkiem europejskim, mając na celu wzmocnienie stabilności politycznej i gospodarczej, zabezpieczenie interesów unijnych podmiotów gospodarczych poprzez otwarcie i liberalizację rynku ukraińskiego i przystosowanie go do modelu europejskiego. DCFTA jest kluczowych instrumentem integracji Ukrainy z UE, lecz podpisanie go nie gwarantuje pełnego członkostwa w UE, lecz zbliża Ukrainę do modelu europejskiego, co ma zapewnić stabilność bezpośredniego sąsiedztwa UE. Potencjalne korzyści ekonomiczne i biznesowe wynikające z utworzenia strefy wolnego handlu mają być zachętą dla Kijowa do efektywnych działań w zbliżeniu z Unią. W odróżnieniu od poprzednich instrumentów zbliżenia z UE (Umowa o partnerstwie i współpracy, Plany Działań, Agenda Stowarzyszeniowa) wprowadzono rozwiązania, które mają na celu mobilizować Kijów do osiągania rzeczywistych postępów w procesie integracji europejskiej. W przypadku nierealizowania zapisów umowy, wprowadzano mechanizm zabezpieczający, włączając ze zniesieniem stosowanych preferencji, co ma przede wszystkim zwiększyć możliwości oddziaływania strony unijnej na Ukrainę⁷.

Z interesie państw unijnych istotne jest zapewnienie bezpieczeństwa inwestycji europejskich i ułatwienie prowadzenia działalności gospodarczej na Ukrainie. Dotychczas atrakcyjność inwestycyjna Ukrainy była ograniczona przede wszystkim przez wysoki poziom korupcji, niewłaściwą ochronę prawa własności, czy prowadzoną politykę regulacyjną. Inwestycje w rolnictwo są ograniczone ponieważ inwestorzy długoterminowo mogą liczyć jedynie na dzierżawę ziemi⁸. Dzięki DCFTA zostaną stworzone podobne warunki do prowadzenia działalności gospodarczej dla firm obu stron, do czego podstawą będą regulacje i rozwiązania unijne. Jednocześnie w unijnych gałęziach gospodarki, gdzie ukraińscy producenci mogliby zagrażać interesom podmiotów unijnych, jak np. rolnictwo, Unia utrzymała mechanizmy ograniczające konkurencję z ich strony poprzez zachowanie kwot importowych. Interesy unijnych producentów ma zabezpieczać również ochrona praw własności intelektualnej (m.in. znaków towarowych, oznaczeń geograficznych)⁹.

⁷ R. Sadowski, *Perspektywy umowy o wolnym handlu UE – Ukraina, Komentarze* Nr 94, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa 2012.

⁸ W. Lipczuk, M. Wowk, *Atrakcyjność inwestycyjna rolnictwa ukraińskiego*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2011, Seria G, T.98, Z.4.

⁹ R. Sadowski, *Punkt widzenia, Partnerstwo w czasach kryzysu. Wyzwania dla integracji europejskiej państw Europy wschodniej*, Nr 36, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa 2013.

Ukraina przed stowarzyszeniem z Unią Europejską ma wiele wyzwań dotyczących różnych dziedzin życia. Powinna wzmocnić demokrację, bronić praw człowieka, przeprowadzić wiele reform administracyjnych oraz wdrażać dalsze reformy dotyczące systemu sądownictwa. Ponadto musi realizować Narodowy Antykorupcyjny Plan Działania we współpracy z właściwymi organami Unii Europejskiej. Ważnym wyzwaniem dla tego kraju jest wzmocnienie stabilności i ładu finansów publicznych oraz przeprowadzenie reform gospodarczych. Istotnym ich elementem, będzie wprowadzenie strategii, która pozwoli wdrożyć europejskie standardy dotyczące żywności w obrocie gospodarczym, sposobu hodowli zwierząt (w tym ich zdrowia i stosowanych pasz), a także uregulowanie przepisów sanitarnych oraz fitosanitarnych¹⁰.

Powierzchnia Ukrainy wynosi 603 548 km². Ludność to aż 45,5 mln osób z tendencją spadkową (przyrost naturalny w 2011 roku wyniósł -3,5 osób/1000osób). Użytki rolne Ukrainy to 42 777 tys. hektarów, w tym 78% to grunty orne. Lasy stanowią 10 611 tys. ha. Produkcja roślinna obejmuje głównie zboża w wysokości 56.255 tys. ton rocznej produkcji oraz buraki cukrowe 18.740 tys. ton. Pogłowie zwierząt w 2011 roku to 4.425 tys. szt. bydła, 2.545 tys. szt. krów mlecznych oraz 7.373 tys. szt. trzody chlewnej¹¹.

Z ekonomicznego punktu widzenia wprowadzenie w życie umowy DCFTA będzie mieć znaczenie przede wszystkim dla Ukrainy. Jest to spowodowane dużą dysproporcją obu rynków – unijnego z 500 mln konsumentów, największego na świecie, którego nominalna wartość PKB w 2011 roku wyniosła 17,6 bln USD, z drugiej strony rynku ukraińskiego, który generuje PKB na poziomie 165 mld USD (dziesięciokrotnie mniejszego niż UE). O ile dla Ukrainy UE jest drugim po Rosji partnerem handlowym (w 2010 roku przypadło na nią 28,6% obrotów), o tyle dla Unii Ukraina ma drugorzędne znaczenie (22. partner handlowy, 1,1% udziału w obrotach)¹². Tym samym współpraca gospodarcza ma o wiele większe znaczenie dla Ukrainy niż dla Unii. Według szacunków umowa może być korzystna dla Ukrainy w perspektywie długoterminowej. Rolnictwo jest wymieniane jako branża, która może ponieść straty, gdy inne symulacje wskazują, że producenci żywności mogą zwiększyć wpływy o 393 mln euro. W wyliczeniach DG Trade ukraińskie rolnictwo skorzysta na obniżce ceł eksportowych

330 mln euro w eksporcie produktów rolnych i 53 mln euro przy eksporcie produktów przetworzonych¹³, Ukraina uzyska dostęp do rynków rolnych przez kwoty eksportowe na zboża, wieprzowinę, wołowinę, drób i kilka innych produktów.

Minister Rolnictwa Ukrainy w czasie VI Forum UE – Ukraina w Budapeszcie wskazał, że w 2012 roku eksport żywności z Ukrainy miał wartość 18,2 mld USD

¹⁰ Komisja Europejska, *UE-Ukraine Association Agendato prepare and facilitate the implementation of the Association Agreement*, European Commission – External Relations, 2009.

¹¹ Eurostat: www.eurostat.ec.europa.eu

¹² Eurostat: www.eurostat.ec.europa.eu

¹³ DG Trade, *EU – Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area*, 2013, s. 2.

i był wyższy o 5 mld USD (38,4%) niż w roku 2011. Prognozuje, że w 2013 roku wartość eksportu żywności wyniesie 22 mld USD co daje 22% wzrost eksportu szczególnie do UE, na Bliski Wschód i do Azji. W trakcie forum prognozowano ze strony ukraińskich uczestników forum, że Ukraina ma szanse przy odpowiednim poziomie inwestycji osiągnąć w ciągu 7 lat produkcję 100mln ton zbóż i do 10 mln ton mięsa. Tegoroczna prognoza wskazuje, że Ukraina wyeksportuje 25,5 mln ton zbóż¹⁴.

3.2. ARMENIA

W 1999 roku Armenia podpisała umowę o partnerstwie i współpracy (PCA) z Unią Europejską. W 2004 roku została włączona do Europejskiej Polityki Sąsiedztwa i Partnerstwa Wschodniego. W chwili obecnej trwają negocjacje dotyczące zawarcia umowy o stowarzyszeniu, która ma na celu pogłębienie integracji gospodarczej z Unią Europejską, a także kompleksowe przyłączenie Armenii do Strefy Wolnego Handlu DCFTA. Jednym z podstawowych zobowiązań podjętych przez ten kraj w momencie przystąpienia do Rady Europy była reforma konstytucyjna. Umowa PCA ma na celu przybliżenie Armenii do przepisów, norm oraz standardów obowiązujących w Unii Europejskiej¹⁵. Ważnym elementem jest wzmocnienie struktur demokratycznych, rządów prawa, reform sądownictwa a co najważniejsze walka z korupcją. Kolejnym istotnym problemem jest wzmocnienie poszanowania praw człowieka zgodnie z międzynarodowymi zobowiązaniami (PCA, Rady Europy, OBWE, ONZ)¹⁶. Przed Armenią stoją ważne wyzwania, które mają na celu poprawę ochrony środowiska i ochronę przyrody. Armenia powinna także dążyć do dalszego rozwoju gospodarczego, a co za tym idzie zwalczania ubóstwa.

Ogólna powierzchnia kraju wynosi 29 743 km², z czego jedynie 2.077 tys. ha stanowią użytki rolne. Powierzchnia gruntów ornych zajmuje 449 tys. ha, uprawia się tam głównie zboża (440 tys. ton) oraz ziemniaki (5.557 tys. ton.) Rolnictwo zajmuje się również produkcją owoców oraz świeżych warzyw. W rocznej produkcji zwierzęcej najwięcej hoduje się bydła – 599 tys. szt., następnie krów mlecznych – 283 tys. szt. oraz trzody chlewnej, której roczne pogłowie wynosi 108 tys. szt.¹⁷.

Wymiana handlowa w Armenii jest ujemna i wynosi -330 mln. euro. W 2011 roku stopa bezrobocia wyniosła 18,44%, co stanowi najwyższy wskaźnik z wszystkich państw Partnerstwa Wschodniego. Ludność Armenii to 3.263 tys.

¹⁴ VI Forum UE – Ukraina 12–14.05.2013, *Umowa Stowarzyszeniowa UE – Ukraina oraz strefa wolnego handlu. Szansa na przełom czy gra pozorów. Ukraińskie rolnictwo- szanse i zagrożenia*, Budapeszt.

¹⁵ Komisja Europejska, Joint Staff working document Estern Partnership Roadmap 2012–2013: The multilateral dimension; Joint Communications to the European Parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions, 2012.

¹⁶ Komisja Europejska, *European Neighbourhood and Partnership Instrument Azerbaijan Country Strategy Paper 2007–2013*.

¹⁷ Eurostat: www.eurostat.ec.europa.eu

mieszkańców. Produkt Krajowy Brutto w roku 2011 sięgał 4,7%, przy tempie wzrostu 2,5% w stosunku do roku poprzedniego¹⁸.

3.3. BIAŁORUŚ

W 1995 roku została podpisana umowa o partnerstwie i współpracy pomiędzy Białorusią a Unią Europejską¹⁹. Jednakże ze względu na łamanie standardów wyborczych w wyborach prezydenckich w 2010 roku, oraz zwalczanie społeczeństwa obywatelskiego w tym niezależnych mediów, została ona zawieszona. Od 15 października 2012 roku warunki współpracy pomiędzy Unią Europejską a Białorusią regulowane są poprzez konkluzję Rady do Spraw Zagranicznych. Przed Białorusią w dalszym ciągu stoją ważne wyzwania. Przede wszystkim przywrócenie poszanowania praw człowieka oraz wprowadzenie rządów państwa demokratycznego. Ponadto, kraj ten musi rozpocząć negocjacje w sprawie wiz, poprawić warunki społeczne oraz wprowadzić współpracę pomiędzy rządem a społeczeństwem. Istotnym aspektem, poruszonym w 2012 roku przez Radę Europejską, jest natychmiastowe uwolnienie więźniów politycznych²⁰.

Ważnym czynnikiem planowanych zmian powinien być dialog z białoruskim społeczeństwem tak aby w efekcie wprowadzić reformy niezbędne do poprawy warunków życia oraz wzmocnić rozwój struktur Unii Europejskiej. Białoruś powinna dążyć do wprowadzenia projektu mającego na celu poprawę działania na rzecz zrównoważonego rozwoju, podnoszenia świadomości ekologicznej wśród młodych ludzi oraz opracowanie kompleksowej strategii działań dla ochrony środowiska²¹. Rada Europejska zwraca uwagę, że rozwój oraz stosunki w ramach Partnerstwa Wschodniego uzależnione są od postępów jakie Białoruś poczyni w wyżej wymienionym zakresie. Niestety panująca obecnie sytuacja polityczna na Białorusi skutkuje brakiem istnienia realnego planu działania w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa co stanowi poważny problem na jej drodze.

Ludność Białorusi liczy 9,48 mln osób przy wskaźniku przyrostu naturalnego na poziomie -2,80 osób na 1000 ludności. Ogólna powierzchnia tego kraju to 207 tys. km². Użytki rolne stanowią 8.874 tys. ha, w tym 5.500 tys. ha to grunty orne. Lasy zajmują powierzchnię 8.584 tys. ha. Roczna produkcja zwierzęca obejmuje 4.247 tys. szt. bydła, 1.477 tys. krów mlecznych oraz 3.989 tys. szt. trzody chlewnej. Produkcja roślinna to głównie zboża (8.374 tys. ton rocznie), ziemniaki (7.721 tys. ton) oraz buraki cukrowe (4.485 tys. ton.)²².

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Komisja Europejska, *Joint Staff working document Estern Partnership Roadmap 2012–2013: The multilateral dimension*; Joint Communications to the European Parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions, 2012.

²⁰ Rada UE, *Council conclusions on Belarus 3191 st Foreign Affairs Council meeting Luxembourg 15 October 2012*.

²¹ Komisja Europejska, *European Neighbourhood and Partnership Instrument Belarus Country Strategy Paper 2007–2013 and National indicative programme 2007–2011*.

²² Eurostat: www.eurostat.ec.europa.eu

W 2011 roku PKB tego kraju wyniosło 5,3%. Średnie bezrobocie w latach 2009–2011 oscylowało w granicy 0,7% – 1,0%. Kraje UE-27 są głównymi partnerami handlowymi Białorusi. Wartość wymiany handlowej w 2012 roku wyniosła 5.061 mln euro²³.

3.4. AZERBEJDŻAN

Stosunki pomiędzy Unią Europejską a Azerbejdżanem regulowane są na podstawie umowy o partnerstwie i współpracy (PCA) podpisanej w 1996 roku. W 2004 roku Azerbejdżan stał się częścią Europejskiej Polityki Sąsiedztwa (EPS)²⁴. W chwili obecnej trwają negocjacje dotyczące układu o stowarzyszeniu który zastąpi PCA. Podpisanie takiego układu znacząco pogłębi integrację gospodarczą z Unią Europejską. Przed przystąpieniem do UE, Azerbejdżan musi wprowadzić jednak konkretne działania, które skupią się na poprawie praw człowieka, walki z ubóstwem oraz wprowadzeniu reform społeczno-gospodarczych²⁵.

Azerbejdżan zajmuje powierzchnię blisko 87 tys. km². Ludność tego kraju to ponad 9 mln mieszkańców. W 2011 roku stopa bezrobocia wynosiła 5,4%, a przyrost naturalny sięgał 13,5 osób/1000 ludności, co stanowiło najwyższy wskaźnik ze wszystkich państw Partnerstwa. Łączna powierzchnia użytków rolnych to 4.679 tys. ha, w tym 1.885 tys. ha to grunty orne. Rolnictwo Azerbejdżanu opiera się głównie na produkcji roślinnej której istotną część stanowi produkcja warzywnicza. Roczna uprawa zbóż wynosi 2.433 tys. ton, warzyw 1.214 tys. ton., oraz ziemniaków 938 tys. ton. W 2011 roku hodowano 2.681 tys. szt. bydła, 1.288 tys. szt. krów mlecznych, oraz 6 tys. szt. trzody chlewnej²⁶. Azerbejdżan ma bardzo różnorodne warunki rozwoju rolnictwa bo na swoim terytorium wyróżnia 7 stref klimatycznych.

Tempo wzrostu PKB w porównaniu do pozostałych państw Partnerstwa Wschodniego jest najniższe i wynosi tylko 0,10%. Wymiana handlowa Azerbejdżanu jest dodatnia, na poziomie 12.031 mln euro (z krajami UE-27: 9.074 mln euro)²⁷.

3.5. GRUZJA

W 1999 roku Gruzja podpisała z Unią europejską umowę o partnerstwie i współpracy (PCA). 14 listopada 2006 roku zatwierdzono Plan Działania w ramach Europejskiej Polityce Sąsiedztwa, którego celem jest wypełnianie postanowień Umowy o Partnerstwie i Współpracy, pogłębianie integracji gospodarczej oraz

²³ Tamże.

²⁴ Komisja Europejska, *Joint Staff working document Eastern Partnership Roadmap 2012–2013: The multilateral dimension; Joint Communications to the European Parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions*, 2012.

²⁵ Komisja Europejska, *European Neighbourhood and Partnership Instrument Azerbaijan Country Strategy Paper 2007–2013*.

²⁶ Eurostat: www.eurostat.ec.europa.eu

²⁷ Tamże.

współpracy politycznej²⁸. Ponadto został opracowany dokument strategiczny na lata 2007–2013 który obejmuje wsparcie finansowe Gruzji w Ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa (EISP). Gruzja uczestniczy także w różnych programach regionalnych i tematycznych m.in.: w Europejskim Instrumencie na rzecz Demokracji i Praw Człowieka. Przed przystąpieniem Gruzji do Unii Europejskiej, rekomendowano jej wprowadzenie istotnych reform oraz programów mających na celu poprawę demokracji, praworządności oraz zarządzania gospodarką rynkową. Ważnym zadaniem stawianym Gruzji jest dostosowanie regulacji w sektorach energii, transportu, oraz dostosowanie norm i standardów prawa do obowiązujących w Unii Europejskiej. Gruzja poczyniła już duże postępy zmierzające w kierunku liberalizacji handlu, prywatyzacji gruntów czy kontroli cen. Wprowadzona reforma sądownictwa nie przyniosła zakładanych efektów, dlatego też państwo w dalszym ciągu musi poszukiwać nowych rozwiązań. Obecnie Gruzja zakończyła pomyślnie negocjacje umowy stowarzyszeniowej i umowy DCFTA o strefie wolnego handlu UE – Gruzja. Parafowanie umowy planowane jest na listopadowym szczycie Partnerstwa Wschodniego w Wilnie. W lipcu 2003 roku rząd przyjął Program rozwoju gospodarczego i redukcji ubóstwa EDPRP²⁹, który miał dwa główne cele tj.: zmniejszenie ogólnego ubóstwa z 52% do 20% oraz rozwój gospodarczy o 5–8% w skali roku. Oba te cele mają zostać osiągnięte do 2015 roku.

Ludność Gruzji liczy 4.469 tys. mieszkańców. Ogólna powierzchnia kraju to 69 700 km². Powierzchnia użytków rolnych to ponad 3 mln. ha., w tym 27% stanowią grunty orne. Produkcja roślinna obejmuje uprawę zbóż 401 tys. ton, ziemniaków 273 tys. ton, świeżych warzyw 228 tys. ton. oraz owoców 401 tys. ton. W produkcji zwierzęcej hoduje się głównie bydło (1.087 tys. szt. rocznie), krowy mleczne (587 tys. szt.) oraz trzodę chlewną (105 tys. szt.)³⁰.

W 2011 roku wzrost PKB Gruzji sięgał blisko 7,0%, co stanowiło najwyższy wskaźnik ze wszystkich państw Partnerstwa Wschodniego. Bezrobocie na poziomie 15,10% jest jednym z najpoważniejszych problemów obecnie rządzących. Wartość wymiany handlowej w 2010 roku była ujemna, na poziomie -3.497mln euro, w tym -861 mln euro z krajami UE-27³¹.

3.6. MOŁDAWIA

Republika Mołdawii jest krajem partnerskim Unii Europejskiej w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa EPS. Od 2010 roku kraj ten jest pełnoprawnym członkiem Traktatu Wspólnoty Energetycznej. Mołdawia zakończyła negocjacje

²⁸ Komisja Europejska, *Joint Staff working document Estern Partnership Roadmap 2012–2013: The multilateral dimension; Joint Communications to the European Parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions*, 2012.

²⁹ Komisja Europejska, *European Neighbourhood and partnership instrument Georgia Country Strategy Paper 2007–2013*.

³⁰ Eurostat: www.eurostat.ec.europa.eu

³¹ Tamże.

Układu o Stowarzyszeniu i strefie wolnego handlu DCFTA z UE, który ma zastąpić Umowę o Partnerstwie i Współpracy³². Układ ten ma na celu wspieranie najważniejszych reform oraz dostosowanie prawa do wymogów Unii Europejskiej. Negocjacje w sprawach strefy wolnego handlu DCFTA rozpoczęto w 2012 roku. Przewiduje się parafowanie umów w trakcie szczytu Partnerstwa Wschodniego w listopadzie 2013 roku w Wilnie. Jednym z głównych problemów z którymi boryka się Mołdawia jest przestępczość zorganizowana oraz handel ludźmi. Ponadto duże wyzwanie dla rządu stanowi walka z ubóstwem oraz zmniejszenie nierówności społecznych. Sektor ekonomiczno-handlowy również wymaga wdrożenia przepisów i zasad które doprowadziłyby do wzrostu gospodarczego kraju. Rząd Mołdawii musi wzmocnić praworządność oraz wprowadzić niezbędne reformy administracji publicznej.

Ludność Mołdawii liczy ponad 3,5 mln mieszkańców, przy wskaźniku przyrostu naturalnego na poziomie 0,02 osób na 1000 ludności. Powierzchnia kraju to 33.846 km². Użytki rolne stanowią 2.498 tys. ha., w tym 1.810 tys. ha to grunty orne. Lasy zajmują powierzchnię 446 tys. Ha. Roczna produkcja zbóż to 2.498 tys. ton., buraka cukrowego 590 tys. ton, natomiast ziemniaka 350 tys. ton. Hodowla zwierząt to głównie bydło – 204 tys. szt., krowy mleczne – 144 tys. szt. oraz trzoda chlewna – 438 tys. szt. Wartość wymiany handlowej w 2011 roku wyniosła – 842,22 mln euro³³.

Produkt Krajowy Brutto w 2011 roku wyniósł 6,4% (spadł o 0,7% w stosunku do 2010 roku). Poważnym problemem Mołdawii jest bezrobocie, które w ostatnich latach sięgało 6,70%³⁴.

4. PODSUMOWANIE

Dotychczas żaden z krajów członkowskich Partnerstwa Wschodniego nie ma statusu kraju kandydującego do UE. Spośród wszystkich opisanych krajów, tylko Ukraina ma parafowany układ o stowarzyszeniu z Unią Europejską, natomiast Mołdawia i Gruzja zakończyły negocjacje. Armenia nie zakończyła jeszcze negocjacji układu o stowarzyszeniu, choć potencjalnie może zakończyć ten proces przed listopadowym szczytem Partnerstwa Wschodniego w Wilnie. Pozostałe kraje Partnerstwa Wschodniego nie spełniają na chwilę obecną wielu kryteriów zarówno politycznych jak i społeczno-gospodarczych. Podejmując jednak kroki w celu podpisania Układów o Stowarzyszeniu tych krajów z Unią Europejską niezbędna jest znajomość potencjalnego wpływu rynków wyżej opisanych państw na rynki europejskie, a tym samym także na kształt WPR.

³² Komisja Europejska, *Joint Staff working document Eastern Partnership Roadmap 2012–2013: The multilateral dimension; Joint Communications to the European Parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions.*

³³ Eurostat: www.eurostat.ec.europa.eu

³⁴ Tamże.

Umowy handlowe będące integralną częścią umów o stowarzyszeniu zawierają postanowienia wpływające na rynki rolne w UE. Umowy DCFTA liberalizują wymianę handlową UE z krajami Partnerstwa Wschodniego, również choć w ograniczonym zakresie produktami rolnymi.

Potencjał ludnościowy wszystkich państw Partnerstwa Wschodniego wynosi ponad 75 mln obywateli, z czego największy odsetek (60%) stanowią Ukraińcy, dalej Białorusini i Azerowie (po 12,5%). Łączna produkcja zbóż wynosi 57.925 tys. ton natomiast buraka cukrowego 18.740 tys. ton. Należy zwrócić uwagę, że spośród wszystkich przeanalizowanych krajów, produkcja rolna, z wyłączeniem Ukrainy, nie miałaby większego wpływu na europejskie rynki rolne. Natomiast Ukraina jako duży producent żywności mogłaby spowodować wzrost konkurencyjności produktów rolnych, co w konsekwencji zagrażałoby interesom handlowym polskich i europejskich gospodarstw rolnych. Jednak niezależnie od wpływu rozszerzenia UE na WPR, koniecznym jest wymaganie od potencjalnych partnerów handlowych przestrzegania tych samych standardów, które muszą spełniać europejscy rolnicy.

Tabela 1. Wybrane dane charakteryzujące potencjał państw partnerstwa wschodniego

Kraj	Po-wierzchnia [w km ²]	Populacja [osoba]	Użytki rolne [tys. ha]	Produkcja roślinna (zboża) [tys. ton]	Produkcja zwierząt [tys. sztuk]		
					Pogłowie bydła	Krowy mleczne	Pogłowie trzody chlewnej
Armenia	29 743	3 262 650	2 077	440	599	283	108
Azerbejdżan	86 600	9 235 085	4 679	2 433	2 681	1 288	6
Białoruś	207 600	9 481 193	8 874	8 374	4 247	1 477	3 989
Gruzja	69 700	4 469 200	3 012	401	1 087	587	105
Moldawia	33 846	3 560 430	2 498	2 346	204	144	438
Ukraina	603 548	45 598 179	42 777	56 255	4 425	2 545	7 373
Razem kraje Partnerstwa Wschodniego	1 031 037	75 606 737	63 917	70 249	13 243	6 324	12 019
UE-27	4 324 782	503 678 862	195 391	288 747	86 250	23 050	149 789

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Eurostatu. Dane za 2011 rok.

Szczegółowa identyfikacja wyzwań i możliwych scenariuszy rozwoju jest konieczna w celu optymalnego kształtowania WPR w perspektywie większej integracji rynków europejskich. Ponieważ na dalsze rozszerzanie się UE wpływ mają nie tylko czynniki gospodarcze, ale także geopolityczne, kluczowa jest znajomość potencjalnego wpływu takich działań. Wiedza ta jest niezbędna w celu osiągnięcia jednego z celów WPR, a mianowicie stabilizacji rynku rolnego.

BIBLIOGRAFIA

- Ananicz Sz., *Biuro Analiz Sejmowych, Zagadnienia społeczno-gospodarcze*, „Partnerstwo wschodnie” 2009, nr 17(64).
- Bokajło W., Dziubko K., *UE- Leksykon Integracji*, Wyd. Europa, Warszawa 2005.
- DG Trade, *EU – Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area*, 2013, s. 2.
- Eurostat: www.eurostat.ec.europa.eu
- Komisja Europejska, *Joint Staff working document Eastern Partnership Roadmap 2012–2013: The multilateral dimension; Joint Communications to the European Parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions*, 2012.
- Komisja Europejska, *European Neighbourhood and Partnership Instrument Azerbaijan Country Strategy Paper 2007–2013*.
- Komisja Europejska, *European Neighbourhood and Partnership Instrument Belarus Country Strategy Paper 2007–2013 and National indicative programme 2007–2011*.
- Komisja Europejska, *Joint Staff working document Eastern Partnership Roadmap 2012–2013: The multilateral dimension; Joint Communications to the European Parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions*, 2012.
- Komisja Europejska, *UE-Ukraine Association Agendato prepare and facilitate the implementation of the Association Agreement*; European Commission – External Relations 2009.
- Komisja Europejska, *Wider Europe – Neighbours: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*, “COM” 2003, no 104, final; *A secure Europe in a better world – European security strategy*, Bruksela 12 grudnia 2003 r.
- Lipczuk W., Wowk M., *Atrakcyjność inwestycyjna rolnictwa ukraińskiego*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2011, Seria G, T. 98, Z. 4.
- Rada UE, *Wspólna deklaracja przyjęta podczas szczytu Partnerstwa Wschodniego w Pradze*, 7 maja 2009 r.
- Rada UE, *Council conclusions on Belarus 3191 st Foreign Affairs Council meeting Luxembourg 15 October 2012*.
- Sadowski R., *Perspektywy umowy o wolnym handlu UE – Ukraina*, Komentarze Nr 94, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa 2012.
- Sadowski R., *Punkt widzenia, Partnerstwo w czasach kryzysu. Wyzwania dla integracji europejskiej państw Europy wschodniej*, Nr 36, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa 2013.
- VI Forum UE – Ukraina 12 – 14.05. 2013, *Umowa Stowarzyszeniowa UE – Ukraina oraz strefa wolnego handlu. Szansa na przełom czy gra pozorów. Ukraińskie rolnictwo- szanse i zagrożenia*, Budapeszt.

ENLARGEMENT OF THE EU EASTERN PARTNERSHIP COUNTRIES AND ITS POTENTIAL IMPACT ON THE COMMON AGRICULTURAL POLICY

Summary: New conditions for the functioning of the Common Agricultural Policy (CAP), as a result of the new budget for 2014–2020 and the prospect of enlargement of the European Union (EU) on new agricultural markets, are a challenge for the efficient management of this sector of the regional economy. Knowledge about the potential factors influencing the changes may contribute to better forecasting of future directions of the CAP, and thus more effective achievement of its objectives. Aim of this study is to identify those agricultural markets of candidate countries, which may have the greatest impact on changes in the CAP. Preliminary results indicate that the biggest challenge facing the CAP will be the Association Agreement and the establishment of a free trade zone with Ukraine due to their productive potential, as well as the issue of the application of uniform standards and rules used by farmers in the production process. With uniform production requirements agricultural markets of most of these countries should not significantly affect the current state of the EU agricultural sector. It should be also noted that the Georgia and Moldova have concluded their negotiations for Association Agreements and for free trade zone DCFTA.

Key words: Common Agricultural Policy, EU enlargement.

*Mgr inż. Andrzej Grzyb
Poseł do Parlamentu Europejskiego*

*Mgr inż. Tomasz Pilawka
Instytut Nauk Ekonomicznych i Społecznych
Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu
tomasz.pilawka@gmail.com
pl. Grunwaldzki 24a
50-363 Wrocław*

